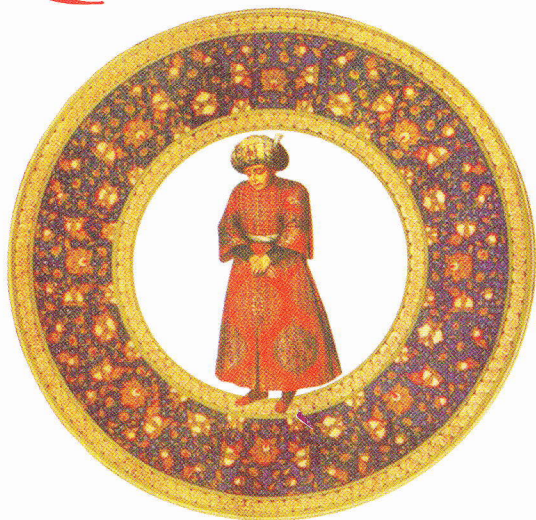

Libris

Respect pentru oameni și cărți

SALMAN

RUSHDIE

*Ultimul suspin
al Maurului*

POLIROM

SALMAN RUSHDIE

Ultimul suspin al Maurului

Traducere din limba engleză, note și postfață
de Dana Crăciun

POLIROM
2017

In seria de autor „Salvator Rădulescu”

Cuprins

Salvator Rădulescu

Minutul de cuțit tăpșile și

I. O casă divizată 7

II. Masala Malabar 155

Capitl din muez de noaple

III. Bombay Central 361

IV. „Ultimul suspin al Maurului” 479

Postfață. *Din noi nu rămîn decît poveștile*

(Dana Crăciun) 547

„Iată-mă-s aici, în picioare, așteptîndu-vă.

Nu s-ar fi putut altfel” 547

„La naiba cu treburile importante de stat !

Eu am de spus o poveste de dragoste” 550

„Pentru început, dați-mi, vă rog, piperul.” Sau :

la început a fost boaba de piper. Sau :

eterna poveste a ceva foarte mic ce dă naștere

la ceva foarte mare 551

În căutarea Palimpsestinei 554

Notă parțial explicativă a traducătorului 560

O casă divizată

1

Am pierdut șirul zilelor care au trecut de când am reușit să scap de grozăviile fortăreței nebune a lui Vasco Miranda din satul andaluz de munte Benengeli; am fugit de moarte la adăpostul întunericului, lăsînd un mesaj țintuit de ușă. Au mai rămas de atunci în urmă, de-a lungul drumului meu înfometat și încetoșat de căldură, și alte mănunchiuri de foi mîzgălite, lovituri de ciocan, scrișnete ascuțite scoase de cuiele lungi de doi țoli. Odată, demult, cînd încă mai aveam caș la gură, iubita mea mi-a spus cu drag: „Oh, tu, Maure, negru ciudat, cu capul mereu atît de plin de teze demne de urmat și nici o ușă de biserică pe care să le bați în cuie“. (Ea, o indiană necreștinată, pretins evlavioasă, glumea pe seama protestului lui Luther la Wittenberg ca să-l necăjească pe iubitul său indian, creștin și păcătos din ambiție: cum mai circulă istoriile și pe ce buze sfîrșesc!) Din nefericire, mama auzi; și se repezi, iute ca mușcătura de șarpe: „Vrei să spui plin de rahat“. Da, mamă, și aici ai avut ultimul cuvînt: ca peste tot, de altfel.

Cineva le spusese cîndva „Amrika“ și „Moskva“ mamei mele, Aurora, și iubitei mele, Uma, poreclindu-le după numele celor două superputeri; și lumea susținea chiar că semănau, dar eu n-aș fi zis, n-aș fi zis deloc. Amîndouă sînt moarte acum, din cauze nenaturale, iar eu mă aflu într-o țară îndepărtată, cu moartea pe urme și povestea lor în brațe, poveste pe care am răstignit-o pînă acum pe

o poartă, un gard, un măslin, împrăștiind-o peste tot în decorul acestui ultim drum, poveste care duce la mine. În goana aceasta, am transformat lumea într-o hartă de pirat, plină de indicii, care dezvăluie, marcat cu X-uri, traseul spre comoara care sînt chiar eu. Cînd urmăritorii mei vor fi străbătut și ei drumul, mă vor găsi resemnat, fără suflu, pregătit. *Iată-mă-s aici, în picioare, așteptîndu-vă. Nu s-ar fi putut altfel.*

(Iată-mă-s șezînd, mai degrabă. Căci în această pădure întunecată – adică pe acest munte al măslinilor, în mijlocul acestui pîlc de copaci, supravegheat de crucile de piatră arcuite întrebător din acest cimitir mic și părăginit, un pic mai jos de stația de benzină „Ultimo Suspiro” –, fără avantajul sau nevoia de a avea vreun Virgiliu, la ceea ce ar trebui să fie jumătatea drumului vieții mele, dar a devenit între timp și din motive complicate sfîrșitul său, nu pot decît să mă prăbușesc epuizat.)

Și da, doamnelor, multe se bat în cuie în vremurile noastre. Părerile și credințele, de exemplu, odată mărturisite. Doar că, după o viață nu chiar foarte lungă (deși plină de excесе), tocmai am rămas fără teze. Ca și cum n-ar fi destul că viața e oricum răstignire.

Cînd te lasă puterile și suflul ce te mîină din urmă abia de se mai simte, e semn că a sosit vremea mărturisirilor. Spuneți-i testament sau cum vă place; viața sfîrșind în birtul „Ultima Suflare”. De aici și acest „iață-mă-s-în-picioare-sau-stînd-jos” cu preceptele vieții mele țintuite în decor și cu cheile de la un fort roșu în buzunar, de aici aceste momente de așteptare înainte de abandonul final.

Așa că acum se cuvine să ridicăm în slăvi sfîrșiturile; ceea ce a fost și nu mai poate fi; ceea ce a fost cum se cuvine și ceea ce nu. Un ultim suspin pentru o lume pierdută, o lacrimă pentru trecerea ei. Dar și un „ura” de final, un

ultim ghem de fire scandaloase și trase de păr (trebuie să ne mulțumim doar cu cuvintele, din moment ce nu avem dotări video) și niște melodii zglobii pentru priveghi.

Povestea unui maur, însoțită de zgomot și furie¹. Vă interesează? Ei bine, și ce dacă nu. Pentru început, dați-mi vă rog piperul.

— Ce-ai zis?

Surpriza stârnește pînă și copacii la vorbă. (Singuri și disperați, chiar n-ați vorbit niciodată pereților, vreunui amărît de cățel, vîntului?)

Repet: piperul, vă rog; căci de n-ar fi fost boabele de piper, se prea poate ca tot ceea ce se sfîrșește acum în Est și în Vest să nu fi început niciodată. Piperul a fost cel care a dus vasele semețe ale lui Vasco da Gama peste ocean, de la Turnul Belém din Lisabona pînă pe Coasta Malabar: prima dată la Calicut și apoi, datorită portului său cu lagune, la Cochin. În urma aceluși dintîi portughez au început să vină englezii și francezii, așa că în perioada cunoscută sub numele de „Descoperirea Indiei” – deși cum puteam fi descoperiți cînd nu fuseserăm acoperiți înainte? – eram mai degrabă un „subcondiment decît un subcontinent”, după cum zicea distinsa mea mamă. „De la bun început a fost clar ca lumina zilei ce voia lumea de la biata mamă-India”, spunea ea. „Au venit pentru cele iuți, la fel ca orice bărbat care merge la curve.”

Povestea mea e aceea a căderii în dizgrație a unei corciturii de viță nobilă: adică a mea, Moraes Zogoiby, zis Maurul, care am fost aproape toată viața singurul moștenitor al mării firme de comerț cu mirodenii și al celorlalte afaceri ale dinastiei da Gama-Zogoiby din Cochin, și a surghiunirii din ceea ce avusesem tot dreptul să cred că

1. Referire la William Shakespeare, *Macbeth*.

era viața mea firească de către mama mea, Aurora, născută da Gama, cel mai ilustru dintre artiștii noștri moderni, o mare frumusețe și în același timp femeia cu limba cea mai ascuțită din generația ei, împărțindu-le „pe cele iuți” oricui se întâmpla să se afle prin preajmă. Copiilor ei nu li s-a arătat nici un fel de milă. „Nouă, odraslelor beatnik cu mătânii și crucifixe, ne curge ardei iute în vine”, obișnuia ea să spună. „Fără privilegii pentru rudele de sînge! Dragilor, de mîncat mîncăm carne vie, iar setea ne-o astîmpărăm cu sînge.”

Pictorul V. (de la Vasco) Miranda, originar din Goa, mi-a spus odată, cînd eram tînăr: „Să fii odrasla demonicei Aurora înseamnă categoric să fii un Lucifer modern. Mă înțelegeți: fiul zorilor ce înfloresc”. Pe vremea aceea familia mea se mutase deja la Bombay, iar în Paradisul legendarului salon al Aurorei Zogoiby așa ceva trecea drept compliment; dar eu îmi aduc aminte de vorbele lui ca de o profeție, căci a venit ziua în care am fost într-adevăr îmbrîncit din acea fabuloasă grădină și m-am prăbușit în Pandemoniu¹. (Alungat din sînul naturalului, ce altă șansă aveam decît să-i îmbrățișez opusul? Adică nenaturalismul, singurul *-ism* adevărat al acestor zile sucite și fără sens. Pus în umbră, cine n-ar încerca să lumineze întunericul? Chiar așa. Expulzat din ceea ce era istoria sa personală, Moraes Zogoiby a căzut în istorie.) – *Și toate astea de la o piperniță!* – Nu doar piper, ci și nucșoară, mahon, scorțișoară, ghimbir, fistic, cuișoare; pe lîngă nuci și condimente de tot felul, mai erau și boabele de cafea, și chiar atotputernicele frunze de ceai. E adevărat însă că, după cum spunea Aurora, „piperul a fost întîiul tuturor – da, da, întîiul, de ce să spui înaintea? De ce să vii înaintea, cînd poți să vii întîiul?”. Ceea ce era valabil pentru istorie în general a fost valabil și pentru destinul familiei noastre în particular – piperul, mult

1. Referință la John Milton, *Paradisul pierdut*.

rîvnitul Aur Negru al Malabarului, a fost calul de bătaie al dezgustător de bogatului meu clan, cei mai înstăriți comercianți de condimente, nuci, boabe și frunze din Cochin, care, fără nici o dovadă în afara cîtorva secole de tradiție, pretindeau că ar fi urmașii din flori ai marelui Vasco da Gama însuși...

Gata cu secretele. Le-am pironit deja în văzul lumii.

2

La vârsta de treisprezece ani, mama mea, Aurora da Gama, începu să bîntuie în picioarele goale prin casa mare și înmiresmată a bunicilor ei din Insula Cabral în timpul acceselor de insomnie care au fost pentru o perioadă năpasta ei de fiecare noapte; și, invariabil, în timpul acestor odisei nocturne deschidea toate ferestrele – prima dată ramele din interior, a căror plasă fină proteja casa de musculițe țînțari muște, apoi geamurile plumbuite și în cele din urmă obloanele de lemn de pe dinafară. Așa că Epifania, matroana în vîrstă de șaizeci de ani – a cărei plasă de țînțari dobîndise de-a lungul anilor un număr de găuri mici, dar semnificative, pe care era fie prea mioapă, fie prea zgîrcită să le observe –, era trezită în fiecare dimineață de mîncărimea pișcăturilor de pe brațele-i osoase și străvezii, după care slobozea un țipăt ascuțit la vederea muștelor care bîzîiau în jurul tăvii cu ceai și biscuiți pe care o punea lîngă ea Tereza, servitoarea (care dispărea urgent). Epifania cădea pradă unei frenezii inutile de scărpinat și plesnit, fandînd în jurul rotunjimilor patului din tec în formă de barcă, deseori vărsînd ceai pe așternuturile de bumbac cu dantelă sau pe cămașa de noapte din muselină albă cu gulerul înalt și vălurit care îi ascundea gîtul, cîndva ca al unei lebede, dar acum încrețit cu totul. Și în timp ce tot plesnea și bufnea cu pliciul de muște din mîna dreaptă, și în timp ce unghiile lungi de la cea stîngă îi tot scărpinau spatele încercînd să ajungă la pișcăturile

mai greu de atins, Epifaniei da Gama îi aluneca scufia de noapte de pe cap, scoțînd la iveală o încîlcitură de păr cărunt prin care se puteau – vai, prea ușor – zări porțiuni pestrițe de craniu. Cînd tînăra Aurora, care asculta la ușă, ajungea la concluzia că sunetele produse de furia detestatei sale bunici (înjurături, bibelouri spărgîndu-se, neputincioasele lovituri ale pliciului, bîzîitul zeflemitor al insectelor) se apropiau de punctul culminant, își afixa cel mai dulce zîmbet posibil și se strecura înăuntru urîndu-i vesel matroanei bună dimineța, știind că apariția aceasta tinerească ce o surprindea în mijlocul neputinței ei străvechi era tot ce-i lipsea mamei tuturor celor purtînd numele de da Gama din Cochin pentru ca furia ei sălbatică să dea pe de lături. Cu părul răvășit, în genunchi pe cearșafurile pătate, fluturînd pliciul ca pe o baghetă magică frîntă și încercînd cu disperare să-și descarce mînia, Epifania începea să urle ca o vrăjitoare, un demon sau o furie la Aurora, care îndrăznea să o deranjeze, toate spre deliciul tainic al acesteia.

„Oho-ho, fetițo, ce m-ai speriat, o să mă omori într-una din zilele astea.“

Așa se face că Aurora da Gama culese ideea de a-și ucide bunica chiar de pe buzele potențialei victime. După care începu să facă planuri; dar toate aceste fantezii din ce în ce mai macabre care presupuneau otrăvuri și margini de stînci fură invariabil zădărnicate de chestiuni practice, cum ar fi dificultatea de a face rost de o cobră și de a o strecura între cearșafurile Epifaniei sau refuzul categoric al hoastei de a se plimba pe orice suprafață care, după cum spunea chiar ea, avea „înclinăciuni într-o parte sau alta“. Și e adevărat că Aurora știa foarte bine de unde putea lua un cuțit ascuțit de bucătărie și era sigură că puterea ei era deja suficient de mare ca să o sugrume pe Epifania, dar toate aceste variante erau excluse pentru că nu avea de gînd să se lase prinsă, iar un atac prea bătător la ochi putea să dea naștere unei serii de întrebări

incomode. Cum crima perfectă întârzia să se arate, Aurora făcea în continuare pe nepoata perfectă; după cum continua și să uneltească în taină, fără să-i treacă măcar o dată prin cap că în gândurile ei se strecurase o doză destul de mare din lipsa de scrupule a Epifaniei:

„Răbdarea e o virtute“, își spunea. „Am să aștept momentul potrivit.“

Între timp continuă să deschidă ferestrele în nopțile acelea umede, și uneori chiar să arunce mici obiecte de preț, figurine cu nasuri ca niște trompe sculptate în lemn, care pluteau pe valurile lagunei lovindu-se de pereții conacului de pe insulă, sau colți de fildeș fin sculptați, care, evident, se scufundau fără urmă. Preț de câteva zile familiei îi fu imposibil să înțeleagă ce se întâmplă. Fiii Epifaniei da Gama, unchiul Aurorei, Aires-pronunțat-Irish, și tatăl ei, Camoens-pronunțat-Camonș-nazal, descopereau când se trezeau că neastîmpăratele brize de peste noapte le scosese rădăcinile din dulapuri și împrăștiaseră hîrțile din tăvile în care își așteptau rîndul să fie rezolvate. Curenții cu degete agile dezlegaseră gurile sacilor cu mostre, saci de iută plini de nucșoară mare și mică și de frunze de eucalipt și mahon, care stăteau veșnic ca niște santinele de-a lungul coridoarelor umbroase ale aripii cu birouri, și ca urmare tot felul de semințe de schinduf și fistic se rostogoleau nebunește pe podeaua tocită din calcar, mangal, albușuri și multe alte ingrediente uitate, iar mirosul de condimente o teroriza pe matroană, care odată cu trecerea anilor devenise din ce în ce mai alergică la produsele din care familia ei își trăgea averea.

Iar dacă prin plasele desfăcute intrau muște și prin ferestrele date de perete pătrundeau rafale neplăcute de vînt, obloanele deschise lăsau înăuntru tot restul: praful și tumultul vapoarelor din portul Cochin, sirenele cargo-boturilor și pufăiturile remorcherelor, glumele porcoase ale pescarilor și pulsațiile umflăturilor provocate de atingerile meduzelor, soarele tăios ca o lamă de cuțit, căldura

ce te putea sufoca precum o pânză umedă înfășurată strâns în jurul capului, strigătele vînzătorilor ambulanți, tristețea evreilor necăsătoriți plutind ca o adiere peste ape în Mattancherri, amenințarea traficantilor de smaralde, mășinațiunile rivalilor în afaceri, nesiguranța crescîndă a coloniei britanice din Fortul Cochin, revendicările materiale ale personalului și muncitorilor de pe plantațiile din Munții Condimentelor, poveștile despre necazurile pricinuite de comuniști și politica dusă de Congres, numele *Gandhi* și *Nehru*, zvonurile despre foametea din Est și grevele foamei din Nord, cîntecele și ritmurile de tobă ale povestitorilor și vuietul răsunător al noilor valuri ale istoriei (pe măsură ce se spărgeau de debarcaderul șubred de pe Insula Cabral). „Iisuse, ce țară plebee“, înjura unchiul Aires la micul dejun în stilul său cel mai spilcuit. „De parcă n-ar fi lumea de-afară destul de împruțită, nu? Care cotoroanță, care fir-ar el să fie de nenorocit i-o fi dat iar drumul înăuntru? Ce-i asta, pentru numele lui Dumnezeu, o casă decentă sau, scuzați-mi limbajul, o budă din bazar?“

În dimineața aceea Aurora își dădu seama că mersese prea departe, căci iubitul ei tată Camoens, un bărbat scund, cu cioc, îmbrăcat într-o cămașă sport în culori țipătoare, care deja rămăsese cu un cap mai scurt decît prăjina de fiică-sa, o duse pe micul debarcader și, țopăind de-a dreptul de emoție și agitație, în așa fel încît, proiectată pe fundalul frumuseții incredibile și al freamătului comercial al lagunei, silueta lui părea a fi un rod al imaginației, un spiriduș dansînd într-un luminiș sau un duh blajin ieșit din vreo lampă, îi mărturisi cu un șuiert misterios marea și devastatoarea veste. Posesor al unui nume de poet și al unei firi visătoare (dar nu și al vreunui talent), Camoens sugeră timid că s-ar putea ca reședința lor să fie bîntuită.

„Cred“, îi spuse el fiicei sale înmărmurite, „că draga ta mamă s-a întors printre noi. Știi cît îi plăcea briza proaspătă, cum se certa cu bunica ta pentru aer; și acum

ferestrele se deschid ca prin minune. Și, fiica mea, uită-te ce-ce lucruri dispar! Numai cele pe care întotdeauna le-ai urât, nu-ți dai seama? *Zeii elefanți ai lui Aires*, cum obișnuia să le spună. A dispărut colecția de zei Ganeșa a unchiului tău. Și fildeșul“.

Dinții de elefant ai Epifaniei. Prea mulți elefanți apasă pe casa asta. Răposata Belle da Gama spusese întotdeauna cu voce tare ceea ce-i trecea prin minte. „Mă gîndesc că dacă stau treaz la noapte poate reușesc să-i mai văd o dată chipul iubit“, se destăinui Camoens plin de dorință. „Tu ce crezi? Mesajul e cît se poate de clar. Ce-ar fi să veghezi și tu cu mine? Tu și tatăl tău sînteți în aceeași stare: lui îi e dor de doamna lui, tu ești ursuză pentru că ți-ai pierdut mama.“

Roșind încurcată, Aurora strigă: „Măcar eu nu cred în tîmpenii cu stafii“ și fugi înăuntru fără să fi putut mărturisii adevărul, că ea însăși era fantoma mamei sale moarte, perpetuîndu-i gesturile și felul de a vorbi; că fiica somnambulă era cea care o ținea pe mamă în viață, abandonîndu-și corpul astfel încît cea plecată să aibă un adăpost, agățîndu-se de moarte, refuzînd-o, încăpățînîndu-se să creadă în trăinicia iubirii și dincolo de mormînt – că devenise noul răsărit al mamei sale, trup pentru duhul ei, două frumuseți într-una.

(Peste ani propria ei casă va primi numele de *Elefanta*; ceea ce arată că aceste chestiuni elefantine, ca de altfel și cele spectrale, au continuat să joace un rol important în saga noastră.)

Nu trecuseră decît două luni de la moartea lui Belle. Belle cea din Infern, cum îi spunea unchiul-Aires (care avea enervantul obicei de a da porecle oamenilor, proiectînd astfel agresivitatea propriului univers asupra lumii întregi): Isabella Ximena da Gama, bunica pe care n-am

cunoscut-o niciodată. Între ea și Epifania fusese război de la bun început. Rămasă văduvă la patruzeci și cinci de ani, Epifania începu de îndată să facă pe matroana și își făcu un obicei din a sta dimineața cu poala plină de fistic la umbră în curtea ei preferată, făcându-și vînt cu evantaiul, spărgînd nuci cu dinții într-o zgomotoasă și impresionantă demonstrație de putere și cîntînd pentru a-i trece vremea, cu o voce înaltă, implacabilă,

*Nătîngul Shafto a plecat pe m-a-are
Cu sticle argintii pe ge-eenunchi...*

Cric! Crac! se spărgeau nucile în gura ei.

*Se va întoarce să mă îngro-oape
Nătîngul, scheleticul Shafto.¹*

Cît a trăit, Belle a fost singura care a refuzat să-i fie frică de ea. „Patru cuvinte în plus“, îi spuse vesel Isabella la cei nouăsprezece ani ai săi soacrei sale a doua zi după ce intră în familie ca o noră dezaprobată, dar acceptată cu de-a sila în cele din urmă. „Fără nătîng, fără sticle, fără îngropat, fără scheletic. La vîrsta dumitale cînți așa de frumos melodii de dragoste, nu-i păcat de cuvintele astea nepotrivite care le transformă în prostii?“

„Camoens“, zise neîndurătoarea Epifania, „spune-i prea bunei tale soții să-și închidă robinetul. Cam curg zoaie din gura ei“. Iar în zilele ce urmară se lansă cu încăpăținare într-un potpuriu de cîntece marinărești personalizate: *Ce ne facem cu croitorul intrat la apă?*² îi stîrni proaspetei nurori o veselie înăbușită cu greu, la care Epifania,

1. Denaturare a unui cîntec tradițional englezesc. În original: „Bobby Shafto a plecat pe mare / Cu catarama de argint pe genunchi... / Se va întoarce să mă ia de nevastă / Frumosul Bobby Shafto“.
2. De fapt: „Ce ne facem cu marinarul beat?“.

încruntată, schimbă placa: *Vislește, vislește, vislește-ți vasu', ușor în josul ă-rîului*, cînta ea, probabil sfătuind-o pe Belle să-și vadă de treburile ei casnice, adăugînd apoi cu o tentă ceva mai metafizică: *Moral, moral, moral... crac! ...soția nu e regină*¹.

Ah, legendele războiniceii familii da Gama din Cochin! Le redau așa cum mi-au parvenit și mie, lustruite și înflorite de atîtea repovestiri. Sînt fantome de demult, umbre din depărtare, și le spun poveștile ca să-și găsească în sfîrșit pacea; ele sînt tot ce mi-a mai rămas, așa că le redau libertatea. Din portul Cochin pînă în portul Bombay, de pe Coasta Malabar pînă pe Dealul Malabar²: povestea întîlnirilor noastre, a sfîșierilor, a ridicărilor și căderilor, a *îclinăciunilor într-o parte și alta*. După care, adio, Mattancherri, rămîi cu bine, Marine Drive. În orice caz, pînă să-și facă mama mea, Aurora, apariția în casa aceea însetată de copii și pînă să atingă răzvrătita vîrstă de treisprezece ani, toate delimitările fuseseră făcute foarte clar.

„Prea înaltă pentru o fată“, fu verdictul dezaprobator al Epifaniei în legătură cu nepoata sa Aurora cînd aceasta intră în adolescență. „Neastîmpărul din privire arată că-i sălășluiește diavolul în inimă. Și pe frunte – rușinea, oricine poate să vadă. Îți sare în ochi de la distanță.“ La care Belle replică furioasă: „Dar dragul de Aires ce copil nemaipomenit de perfect a făcut? Măcar există o da Gama, întreagă și sănătoasă, nu-ți face dumneata griji de cît e de înaltă. Căci de la fratele Aires și sora Sahara nici un semn de vreun produs, nici lung, nici scurt“. Numele soției lui Aires era Carmen, dar Belle, imitînd plăcerea cumnatului ei de a inventa porecle, îi dăduse numele deșertului, „pentru că e stearpă ca nisipul și în toată pustietatea asta nu pot zări nici o oază unde să-mi astîmpăr setea“.

1. „Vislește, vislește, vislește-ți vasul / Ușor în josul rîului / Vesel, vesel, vesel / Viața nu e decît un vis.“
2. Malabar Hill, denumire englezească, tradusă pentru a face textul inteligibil.

Aires da Gama, cu briantina luptându-se să-i țină întins părul alb, des și ondulat (încărunțirea prematură e de mult o trăsătură a familiei mele; la douăzeci de ani mama mea, Aurora, era deja albă ca zăpada; și ce vrajă de basm, ce *gravitas* rece adăugau frumuseții ei ghețarii aceia moi, vălurindu-i în cascade de pe creștet!): cum mai poza Străunchiul meu! Îmi amintesc niște mici fotografii alb-negru de cinci pe cinci centimetri și ce impresie ridicolă făcea cu monoculul acela, cu gulerul țeapăn și costumul la două rînduri din cea mai fină gabardină. Într-o mîină ținea un baston cu cap de fildeș (un *baston-sabie*, îmi șoptește la ureche istoria familiei mele), iar în cealaltă un țigaret lung; și mi-e teamă că trebuie să mărturisesc și că avea obiceiul să poarte ghetre. Dacă adăugați înălțimea și niște mustăți răsucite, veți avea imaginea completă a unei pușlamale de operă comică; doar că Aires era la fel de minuscul ca fratele său, iar fața-i era tot timpul proaspăt rasă și puțin lucioasă, așa că imaginea lui de trîntor contrafăcut inspira, probabil, mai degrabă milă decît fluierături.

Tot aici, pe o altă pagină din albumul de fotografii al memoriei, e și Strămătușa Sahara, Femeia Fără Oaze, gîrbovită și sașie, mestecînd betel cu fâlcile ei care aduceau atît de mult cu cele ale unei cămile și arătînd de parcă nu i-ar fi fost cămilele acasă. Carmen da Gama era verișoara primară a lui Aires, copilul orfan al surorii Epifaniei, Blimunda, și al unui mic proprietar de tipografie pe nume Lobo. Ambii părinți îi muriseră în timpul unei epidemii de malarie, iar șansele de măritiș ale lui Carmen fuseseră sub zero, înghețate bocnă, pînă cînd Aires își uimi mama acceptînd partida. Epifania trecu printr-o săptămîină de insomnie, torturată de nehotărîre și incapabilă să aleagă între visul ei de a-i găsi lui Aires o pradă mai demnă și nevoia disperată de a o vîrî pe Carmen pe gîtul cuiva înainte de a fi prea tîrziu. În final, datoria față de sora ei moartă se dovedi mai puternică decît speranțele pe care le nutrea pentru fiul său.